

Թուրքիայի օրակարգում Կարսի դայմանագրի հարցն է

Ռաֆսանջանին ներում է

Իրանի արմատական, ղեկավարի իր փախած հայրենակիցների և հասկա-
ղի սաղավադած Եսայի վարչակարգի
դաշնակցների նկատմամբ այդպիսի սի-
րայի դիմումը բացառելու համար
հարկավոր չէ հեռու գնալ: Չէ որ յիշվե-
լով «հեղափոխական զայրույթից»:
Մահի հայրենիքը լինի ոչ դասակ
ծեմերով: Իսկ նրանց կողմից արա-
հանված կառիքային զանգվածային կի-
նոստիցները հասնում են մինչև ցնցո-
ղունքի, այնպես էլ, իրանի հեծ բազմա-
յան հետ:

Լեռնային Ղարաբաղում հայ ա-
զատամարտիկների ուղարկման վերջին
փուլում բռնկված հակահայկական հիս-
սերիան անցուց համադասարան
նում էր քուրդական կառավարության
հաղթական նպատակներին: Հիստե-
րիայի հետևանքով հայերի «անօրի-
նակ զազանությունները» մասին տե-
սակենցները հազիվ էին ամբաստ-
նում քուրդ հասարակարգի մեջ, եր-
վարյալուց Սուլեյման Գեմիլը Ե-
լույթ ունեցավ եւ հայտարարեց:
«Ղարաբաղի հարցում կառավարու-
թյունը այնպես է կարող դիմադրել
հասարակական կարծիքի ճնշմանը»:
Վերոհիշյալ հայտարարությունը դարձ
ցույց է տալիս, թե հակահայկական
հիստերիան ո՞նչ կողմից, ի՞նչ նյա-
սակներով է հրահրվել:

Չի բացառվում, որ նույնը կրկնվի
1921 թվականի հոկտեմբերի 13-ի
Կարսի դայմանագրի աստիճանաբ-
արհի որ այն նորոգելու մասին խո-
սակցությունները քուրդական քերթե-
րում համախառն են դարձել: «Միլի-
թեր»-ի քրթակից Օրհան Յոնաթըն
քերթ մարտի 15-ի համարում տպագր-
ված «Օրակարգում Կարսի դայմա-
նագիրն է» խորագիրը կողմ հողա-
ծով մեզ տեղեկացնում է, թե «Ան-
կարսի կուլիսներում 1921-ին կա-
րսի դայմանագրի նորոգման հնարավորու-
թյունները»: Ինչ խոստ, որդեք քերթ
սովորական քրթակից, «Յոնաթըն իր
նախաձեռնությամբ չի կարող տեղե-
կանալ Անկարայում կառավարող Եր-
ջանների կուլիսներում 1921-ին Կար-
սի դայմանագրի մասնամասնաբ-
նույն, նրան տեղեկացրել են, հասա-
րակության մեջ համադասարան
կարծիքի ձևավորելու նպատակով, որ-
դեքի Գեմիլը այս անգամ ելույթ
ունենալու ասի, թե «Կարաբաղու-
թյունը Կարսի դայմանագիրը նոր-
ոգելու հարցում այնպես է կարող դի-
մադրել հասարակական կարծիքի
ճնշմանը»: Ամենայն հավանականու-
թյամբ, Անկարան դիվանագիտական
հարաբերություններ հաստատելու հա-
մար Հայաստանի կառավարողի հենց
այս նախադրամանը, որովհետեւ
դայմանագիրը նորոգելու դեղում
Թուրքիան, փաստորեն, վերջապետ
կհասնի Հայ դասն ու դասաբաշ-
տությունը չեզոքացնելու իր նպատա-
կին, ընդ որում, ասանց տեղի տալու
միջազգային հանրության աստիճա-
նային զեղծմանի փորձն են ուզում

Պարսկազգին Յոնաթըն Կարաբեիր
փառն լեզուբար հայտարարում էր.
«Ես հայերին ոչ թե հայրենիք, այլ
զերեզման եմ քողում»: Կարաբեիրի
որդիներն արգեն դարավերջին Կարսի
դայմանագիրը նորոգելու միջոցով
այդ զերեզմանի փորձն են ուզում

դնել: Մինչդեռ, ամեն ինչ զին ունի-
շայ ժողովուրդը լավագույն թանկ է
վճարել 1915-ին: Բոլորովին թակաս
չի եղել նաեւ մեր ժողովրդի քիկու-
նում որդեք օուսքուրդական գործա-
րի խորհրդանիշ Մոսկվայում 1921 թ.
մարտի 16-ին կնքված դայմանագրի
զինը, որ Կարսում մի անգամ ես
վավերացվեց Թուրքիայի ու Անգլո-
կարսի հանրապետությունների կողմից:
Հայքուրդական փոխհարաբերու-
թյունների ծանադարհին երբեք չլից-
նախա, որ Թուրքիայի արտաին
խաղաղականության մեջ զբաղեցրած
տեղի համար Հայաստանը ուղղակի
դարձանակ է Հայ դասին ու դա-
հանջաշիրտությանը, դրա հետ կա-
րսի մեծ մեծությունի կողմից Անկարայի
դեմ ժամանակ առ ժամանակ օգա-
գործվող հայկական գործունի են
վերջապետ հայկական լոբբիին, կեն-
տրոնացված գլխավորապես ՄԱԿ-ում:
Չէ՞ որ Թուրքիան չի կարող մեր լու-
նեցած նավթահանքերը Եսայից զե-
լույթ ունեցնել:

Չունենալով որեւէ լուրջ մտա-
խոսություն, այնուամենայնիվ ասեմք,
որ Կարսի դայմանագրի նորոգումն
ինքնին Թուրքիայի հետ «դիվանագի-
տական հարաբերությունների հաստա-
տման համար լավագույն թանկ զին
է եւ այն Անկարայում դեղում ունե-
ցնելու չի փոխհասուցի:
Աստիճաբ վերոհիշյալ հողվածը
քարզանաբար:

Միլիթեր, մարտ 15. - ԽՍՀՄ-ի
փուլումից հետո անկախացած Հա-
յաստանի հետ հարաբերությունները
վերանայելու հանգամանք Անկա-
րայի կուլիսներում ուսուցողական
կենտրոնում է: Հակադասում մեծ հե-
տադրություն է առաջացրել մի
կողմից Թուրքիայի, իսկ մյուս կող-
մից Հայաստանի, Վրաստանի ու
Ադրբեջանի միջև 1921 թ. հոկտեմ-
բերին ստորագրված Կարսի դայմա-
նագրի նորոգումը օրակարգ մտնե-
լու հարցը: Միաժամանակ, մեծ
ցանկություն կա Նախիջևանի
նման հասակներին նաեւ Ղարաբա-
ղի կարգավիճակը:

Կառավարող Երջաններում ղըն-
դում են, որ Հայաստանի հետ միա-
սին Վրաստանն ու Ադրբեջանը ես
հանդիպ գան Կարսի դայմանագի-
րը իրագրելու վերաբերյալ դաշնակա-
նակ հայտարարություններով: Անկա-
րան այն համոզման է, որ անկա-
խություն ստացած վերոհիշյալ հան-
րապետությունները, եթե հրաժարվեն
նորոգել Թուրքիայի հետ Կարսի
դայմանագիրը, աղա ինքնըստի-
քյան օրակարգում կհայտնվի Մերի
դայմանագիրը: Այդ առումով հաս-

կադես մեծ կարևորություն է սը-
վում Կարսի դայմանագրի 15-րդ
կետին: Համաձայն դրա, դայմա-
նագրի ստորագրմանը հաջորդող եր-
կու ամսվա ընթացքում նախատե-
վում էր հանել անդրկովկասյան
ճակատում դաշնակազմի հետևանքով
կասարկված զարդերի դասարան-
նախադրությունն ու ներում շնորհել
դաշնակազմի հանցագործներին:
Կողմերի միջև սկսվա կետի վավե-
րացման դեղում, համաձայն դրա
ուրջ գոյացած ընդհանուր կարծի-
քի, հայկական լոբբին այնպես է
կարող Կոնգրեսին ներկայացնել
հայերի ցեղասպանության վերաբե-
րյալ որեւէ քանակ: Անկարայում
նպատակահարմար է համարվում
անհատադ դադարեցնել Ղարաբա-
ղի դաշնակազմի Հայաստանի ու Ա-
դրբեջանի միջև առաջացած ընդ-
հանումները եւ սահմանները ճեշե-
լանելով Կարսի դայմանագրից: Հա-
կատակ դեղում, ինչպես ներադը-
վում էր, դժվար է կանխորոշել, թե
ինչ դիր կգրավեն հայերը եւ ի՞նչ
ընթացք կստանան իրադարձությու-
նը:

Անկարայի կուլիսներում կանգ
են առնում մի կողմից Թուրքիայի
ազգային մեծ ժողովի, մյուս կող-
մից Հայաստանի, Վրաստանի ու
Ադրբեջանի միջև ստորագրված
Կարսի դայմանագրի հարցին,
դարձադրում մտնելու, այդ ուղղու-
թյամբ անհրաժեշտ փաղաքական քո-
լոր փայլերը ձեռնարկելու անհրա-
ժեշտության վրա: Առկա է այն մտա-
հոգությունը, թե սկսվա դայմանա-
գիրը չնորոգելու դեղում 1920 թ.
օստմայյան կայսրության կողմից
ստորագրված Մերի դայմանագիրը,
որ յուրովի եւ ճեշում կայսրության
սահմանները Հայաստանի Հանրա-
պետության հետ, կհայտնվի ուս-
ուցողական կենտրոնում:

Հայաստանի քուն նախաձեռ-
նությունների դայմաններում Անկա-
րան անհրաժեշտ է համարում, որ
արգործնախարարությունը, դա-
րասելով դաշնակազմի փաստադրե-
րից քաղկացած քրթաճարներ, ձեռ-
նամուխ լինի դրանք օուսափույթ
ներկայացնելու համաճարհային
հասարակական կարծիքի առադրու-
թյանը:
Համաձայն իշխող կարծիքի,
անդրկովկասյան սահմանների ա-
ղընդությամբ Թուրքիայի մտադո-
րությունները հնարավոր կլինի ցրել մի-
այն վերոհիշյալ փայլերի իրականա-
ցումով:

«Վերադարձի, ես ամեն ինչ կնե-
րն»: Մոսկվայում այսօրվա կողով
Իրանի նախագահ Հաքեմի Ռաֆսան-
ջանին դիմեց աստիճաբ հազարավոր
համադասարաններին, որոնք 1979
թվականի Իսլամական հեղափոխու-
թյունից հետո լինեցին Իրան: Իրան-
կան նոր սարվա կադակցությամբ Ե-
լույթ ունենալով, ազգային հեռուստա-
սեսությունում դեղակարգ խոսադա-
վեց ներել վստահողներին ի-
րենց կասարած քուրդ «սխալներ»-ի հա-
մար: «Մեք կոչ ենք անում քուրդին,
ովքեր ադաստան են գեշե արաստա-
նում, նախադասարան վերադադնա-
լու հայրենիք, հայտարարեց նա: Ժող-
վուրդը ձեռ դեմ են չի դադում եւ ձեզ
համարում է իր եղբայրները, ուրբերն ու
երեխաները»:

Ըստ երեւույթին, հասկանալով, որ
արագադրվածներից ոչ քուրդին է հրա-
դուրում իսլամական խիստ կարգերում
ամրելու հեռուստադ, նախագահն առա-
ջարկեց այլընտրանք. «Ովքեր ի վիճակի
չեն վերադադնալ, կարող են արաստա-
հանցից համադործակցել իրենց երկրի
հետ»:

Ինչպես Խրուչչովի փակ զեկուցումը հայտնվեց արաստահմանում

Պատմությունն այն մասին, թե ինչ-
պես Խրուչչովն առաջին ԽՍՀՄ 20-
րդ համադարում Լիկիտա Խրուչչովի
զեկուցման տեղեց, մի փան անգամ
նկարագրվել է միջազգային լրեստության
մասին գրակամությունում: Յե ո՞վ է
հանձնել այդ փաստադրողը կան մի
փանի երթադրություններ: «Բոլոր այդ
կոստիկները ճիշտ չեն», ուրդում է Իս-
րայելում ամենաստադակած «Եղիտս Այ-
րոնոս» քերթը: Երբը հրադարակել է
մի քաղաքիկ նյութ, որը մանրամասն
դասնում է եղելության մասին: Ներկա-
յացված վարկածի քուլ կողմն այն է,
որ զեկավոր հերսու անուրը «դեռ չի
կարող քաղվել»: Միայն հաղորդվում է,
թե նա Իսրայելի փաղաքից է վերջերս
քեւակղեց իր 65-ամյակը եւ քուակի
անգալ «Իսրայելում կարեւոր հասար-
կական իրենարկության տերերի դա-
ստից»: «Նա» ձեկվել է Խրուչչովի երու-
դայի երկրներից մեկում, համաճարհա-
յին երկրող դաշնակազմի ժամանակ ըն-
սանիով փայլել էր ԽՍՀՄ, այնուհետեւ
վերադարձել հայրենիք: Ըուսով ձեղնե-
րը եւ ուրջը մեկնել են Իսրայել, իսկ
«ինքը» Ըարուսակում էր ծառայել դե-
սական կազմակերպությունում, որը
կարողված էր փառադական աճիստանի
հետ, մուսկ ուներ իր երկրի կոնկուսի ա-
դարսը: Գլխավոր փառադարի փառու-
դարուի միջոցով, որի հետ նա ուներ

քարեկամական հարաբերություն, «նա»
կարծ ժամանակով ստացավ ստալինիզ-
մի դաշնական մերկացումը, որը «եղ-
քայրական կուսակցությանը» ուղարկել
էին Մոսկվայից ծանոթանալու համար:
Փաստադրողը ցնցեց նրան, եւ «նա»
որոշեց այդ զեկուցումը համոզնել ու-
դես նվեր Իսրայելին, ուր նա դա-
րաստակում էր մեկնել իր հարազանների
զեկուցը հետ: «Հավասարիք քարեկա-
մը» լուսանկարային դաշնակազմի
իսկ քնադիրը ժամանակին վերադարձ-
րեց: Ըստ երեւույթին, այդ «հավասարիք
քարեկամը» դաշնակազմ չէր իմանում
լավ լուսանկարել, որովհետեւ իր վրա էր
վերցրել լուսանկարներ իսրայելական
հետախուզության հանձնելու աստի-
լությունը: Հետախուզությունն այն
հանձնեց Բեն Գուրիոնին, իսկ կառավա-
րության ղեկավարը իր հերթին հանձնեց
անդիկան Կենտրոնական հետախուզա-
կան վարչությանը: Այսօր նա ունի երեք
երեխա եւ 10 դուստր:
Իհարկե, դաշնակազմը միամտորեն է
ինչում: Մնում է երթադրել, որ «Եղիտս
Այրոնոսը» սահմանափակված է զադ-
սիության Երջաններով, որը մինչեւ
ինձեւ համակած չէ գործողությունից եւ
որը իրեւ թե կասարվել էր իսրայելա-
կան հասուկ ծառայությունների կողմից
35 տարի առադ:

«ԱՆԱԹՈՆԻ» ՊԱՏՄՈՒԹՅԱՆ ՎԵՐՋԻՆ ԷԶԸ

ԱՐԴՅՈՒՆԵՐ ԼԱԿ ԷՐ ԹԵ ՎԱՏ, ԱՍՏՎԱԾ ԳԻՏԵ

Օագումով երեա քուր գործարար
Իցիակ Ալաբոնի եւ Ամերիկայի
Հայկական համագումարի նախա-
գահ Հրայր Հովհաննյանի միջև ադ-
մուկ հանում համագործակցության
դաշնության վերջին մասն է ադրի-
լի 3-ին «Հյուրերից»-ի հանրամա-
նոր հետազոտողադող Էմին Չյո-
լաւանի «Ալաբոնի սխալ կողմնորո-
շումը» հողվածը:

Այս ձեռնարկումը վերջին Երջա-
նում Թուրքիայում հակահայկական
հիստերիայի ճնշման տակ խափան-
վեց: Սակայն դրան նախադրել էին
դեղմեր, որոնք, կարծում ենք, կի-
սարեն մեր ընթերցողին:
«Հյուրերից»-ի փեւրվարի 27-ի
համարում Էմին Չյոլաւանը, քուր
արգործնախարարի հետ տեսակցե-
լով, դարգում է Հովհաննյանի եւ
Գրիգորյանի Թուրքիայից Հայաս-
տան անցնելու ժամանակ առադ ե-
կան արգելների դաշնակազմը:
Պարզվում է, որ ուրջ, Իցիակ Ա-
լաբոնը քուր արգործնախարար
Հիմեր Չեքիմին տեղեկացնում են,
որ ուրջ, Հովհաննյանը Ամերիկայի

խնդրելիս նրան չէր հայտնել, որ
այդ հանդիպումը իր հետ գալու
էին նաեւ Հովհաննյանը եւ Գրիգո-
րյանը: Այսօրվա, երբ քուր ար-
գործնախարարը Իցիակ Ալաբոնին
սված ժամադրության ժամանակ իր
դիմաց տեսնում է այս երկու հայե-
րին, Ըստ է զարմանում, քայց փա-
ղափաղությունից ելնելով ընդու-
նում է նրանց:

Հանդիպման ժամանակ քուր
արգործնախարարին տեղեկացնում
են այս երկու հայերի զուտ առե-
սրական ու տեսնական հարցերում
ունեցած հաջողությունների եւ Տրա-
դիզոնի ծրագրում նախատեսված
հարցերի մասին: Տեսակցության ա-
վարտին իրար հաջողություն են
մադրում եւ հեռանում:
Իցիակ Ալաբոնի և անդադանի
հյուրերի մեկնումից հետո քուր ար-
գործնախարարության մի փանի
խորհրդանմանը Ազեք Չանդանի զը-
խավորության արգործնախարար
Հիմեր Չեքիմին տեղեկացնում են,
որ ուրջ, Հովհաննյանը Ամերիկայի

կոնգրեսում երկար տարիներ իր հա-
կաքուրդական լոբբիի գործունեու-
թյամբ հայտնի Հայկական համա-
գումարի իմնադիրն է, իսկ մյուսը՝
հակաքուրդական լոբբիի քիվ մեկ
գործիչ Վան Գրիգորյանը:
Այս իմանալուն դես քուր ար-
գործ եւ ներգործնախարարությու-
նները սազանող են քարծուցնում եւ
ցանկանում են արգելել երկու հայե-
րի Ալիբան-Մարգարայի կարծիքով
Թուրքիայից Հայաստան անցնելը:
Սակայն տեսնելով, որ հայերը դյու-
րավ վախեցողներից չեն, այլ ընդ-
հակառակը, փոքրիկ միջադեղը
կարող են միջազգային սկանդալի
վերածել, Հայաստան այցելելու ար-
տություն են տալիս դրանով իսկ
փակելով հարցը:

«Հյուրերից»-ի ադրիլի 3-ի հա-
մարում Էմին Չյոլաւանը անդրա-
դադում է այս նյութին մի նոր
հողվածով. «...Ալաբոնի ներկայա-
ցումը հայերը արդյոք իսկադեպ ու
քուրերի քեւամիտն էին: Հիմեր,
Ալաբոնը սրանից առադ քրական

մատուկն հայտարարել էր, թե «Ըն-
դիլ հայերի հետ մեակղող հարաբե-
րության, ցեղասպանության վերա-
բերյալ ունեցած ղընդումների հար-
ցում կարողացա նրանց փափկեց-
նել, Հովհաննյանը եւ Գրիգորյանը
այս հարցի Ըստ ադադադություն
սվեցին»:

Այս քաղաքությունները քուր
հանրային կարծիքը կասկածանքով
էր դիմադրել: Սույնիսկ «Հյուրե-
րից»-ի Վաչեկոզյանի քրթակից ուրջ,
Սեղաք Երզնը այս խոսքերը հեր-
կելով, ուրջել է, թե Ալաբոնը «Ճիշտ
չի խոսում»:

Չյոլաւանը հետ անդրադադում
է այն ճախի փաստին, որ Ալաբոնը
Գրիգորյանին էր ուղարկել ասելով.
«Մեր խոսակցություններում ցեղա-
սպանության հարցի Ըստ քաղա-
ճակադես որեւէ քան չի եղել»
(այդ ճախի դաշնակազմում մի
օրինակը գեկում է մեր խմբադու-
րյունում):

«Ուրեմն, ասում է Չյոլաւանը,
Ալաբոնը քուր հանրային կարծի-
քին ուրիք քան է ասում, իսկ հայե-
րին լրիվ այս քան»:

Վան Գրիգորյանը վերջերս «Վա-
չեկոզյան դոստ» քերթին սված մի
հայտարարությամբ ոչ միայն մեկ
անգամ ես ուրդում էր, թե Թու-
րքիան անհատադ դեղմ է ընդունի
հայկական ցեղասպանությունը, այ-
լեւ ասում էր, որ «մեք թե հասու-

ցում կասանանք, թե իող»:
Իհարկե, նա «կասանա»:
Մա մի անգամ ես ցույց է տա-
լիս, թե Ալաբոնն ում հետ է ընկե-
րություն անում:

Իսկ նույն «Վաչեկոզյան դոստ»
ում, երբ Իցիակ Ալաբոնին հարց են
տալիս, թե «ինչո՞ւ հայերը Թուրքիա-
յի հետ տեսնական հարաբերությու-
ններ սկսելիս հակադես իրեն ըն-
րեցին», նա դաշնադասնում է «Իմ
կարծիքով, ինձ ընտրեցին, որովհետեւ
մասնակցին, թե երեւ լինելով մու-
սուլմանից ավելի դաշնադասնից
կարող եմ լինել եւ կարող եմ քուր
արգործնախարարի հետ հեծու-
թյամբ ուղիղ կադեր հաստակել»:
Օագումով երեա մեր փաղաքու
այս խոսքերը մի իչ անդրադի են
մեզ համար: Անհատկանալի է, թե
այդդիսի մակարդակի հասած գոր-
ծարար ինչո՞ւն է մնում սխալներ
քուլ տալիս: Ալաբոնը ընկերություն
իմնելու եւ մի իչ դրամ Ըստիլու
համար մեղք է գործել»:

Այսօրվա, քուր-հայ եւ քուր-
երեա խանադադոր ու կնձոտս փա-
քերի հորձանուսում վերջ գալով մի
դաշնությունում, որի արդյունքի մա-
սին, ինչպես ասացինք, երկու նույ-
նիսկ երեք կողմերից տարբեր կա-
ծիվներ կան:

Լավ էր, թե վատ, Աստված գիտե:
ՐԱՅՅԻ ԳԵՐՏՈՆ ԱՐԱՍ

